

Herman Koetsveld

Westerkerk

Exodus 34:1-11 Marcus 3:31-35 Westerkerk 14 juni 2026

Een vader en moeder zien de tijden veranderen. Hun zoon komt met dingen thuis van school waar zij nooit van gehoord hebben, en dan wil hij nog doorleren ook. Nee, zeggen zij, daar komt niets van in, dat hoort niet bij ons soort mensen. Je moet geen kwartje willen worden als voor een dubbeltje geboren bent. Protesten helpen niet en de zoon schikt zich, innerlijk tandenknarsend in zijn lot. Maar hij weet dat hij wraak zal nemen op deze domheid hem door zijn achterlijke ouders opgelegd.

En later, getrouwd en wel, werpt hij zich op de ene studie na de andere en weet zich uiteindelijk een academische graad en een goede positie te verwerven. Zijn kinderen zullen koste wat kost ook dat niveau bereiken. Wat hem is overkomen, dat zal zich niet herhalen. En zo klein als zij zijn, stippelt hij de route van basisschool via VWO naar de universiteit al vast voor hen uit. Zijn zoontje van vier kiest voor het verzet en zijn gedrag wordt onhoudbaar. Zijn dochtertje van zes voelt zich elke dag dommer worden en sluit zich in zichzelf op. Haar zelfbeeld wordt elke dag een tintje donkerder van kleur. De ongerechtigheid van de vaders, bezocht aan de kinderen en kindskinderen.

Een vrouw van rond de veertig jaar is haar hele leven op zoek naar het geluk, naar innerlijke vrede, naar het einde van de faalangst die haar altijd weer overvalt. Eindeloos is haar zoektocht langs therapeuten en instellingen. En eindelijk, als het echt niet meer gaat, als ze op de rand van haar afgrond staat, durft ze te erkennen dat haar vader over al haar grenzen is heengegaan toen zij nog een kind was. Je moet niet zeuren, zo heeft hij al haar pogingen om in gesprek te komen met hem, maar vooral met zichzelf in de kiem gesmoord.

De angst om met hem in gevecht te gaan, om hem met haar waarheid te confronteren, om hem te laten zien wie zij werkelijk is, die angst heeft de agenda van haar leven tot het randje gevuld. En de vader ontkent iedere aanklacht. Hij heeft zich immers tot en met uitgesloofd om zijn kinderen te

kunnen geven wat ze nodig hadden. Een loodzware steen in de rugzak van haar leven, en hoe krijg je die eruit?

Een vrouw van in de negentig komt te overlijden. Op de begrafenis van moeder en oma vloeien er veel tranen. Niet, omdat zij er niet meer is, maar omdat op dat moment zo pijnlijk ervaren wordt hoe zij haar kinderen en kleinkinderen in een ijzeren wurggreep wist te houden. Heel de familie leefde in een permanente angst voor haar vlijmscherpe oordelen. Haar kinderen, zestigers, begin zeventigers, ze waren altijd kind gebleven, gehoorzaam aan de grillen van moeder en zij op hun beurt hadden hun angst op hun kinderen overgedragen. Tranen om de kleinheid, om de angst, om de gemiste kansen, om de liefdeloosheid. Voelbaar tot in het derde en vierde geslacht.

Of je het wilt of niet, of het leuk vindt of niet, of je het beseft of niet, of je het kunt dragen of niet, of je er onderuit wilt of niet; iedereen hier vanmorgen, zoals je hier zit heeft zo'n rugzak op haar of zijn rug. De ene is voller dan de ander, de ene is lichter dan de ander, de ene is gemakkelijker open te maken dan de ander, de ene heeft een veel hoger draagcomfort dan de ander. Maar je hebt er wel een en er zit werkelijk van alles in. Je kunt het zo gek niet bedenken.

Wat in jouw rugzak zit, dat heb je er niet zelf ingestopt, het meeste niet tenminste. En dat is natuurlijk erg jammer, want jij had het wel geweten. Een grote portie geluk, een goede gezondheid, een soepel-lopende relatie, een zonnig karakter, veel liefde, een vast vertrouwen en nog wat van dit soort zaken. Nou ja, sommige van die dingen zitten er wel in hoor, gelukkig wel, maar als je de moed hebt om je rugzak eens goed te inspecteren, of dat de noodzaak zich daarvoor aandient, dan kan het zo maar zijn dat de schrik je om het hart slaat. Wat zie je er allemaal niet ook opgetast aan boosheid, aan verdriet, aan schaamte, aan angst, aan twijfel? Het maakt je rugzak wel zwaar, vind je niet?

Het meeste van wat in jouw rugzak van het leven zit, dat hebben je ouders er in gestopt. En als je zelf ouder bent geworden, zoals jullie doopouders, dan ben je daar, ongemerkt en onbewust wellicht, ook mee bezig. Je kinderen baggage

meegeven waar zij het leven mee in kunnen en aankunnen. En jouw ouders hebben dat ook niet van zichzelf, maar zij hebben op hun beurt hun rugzak gevuld gekregen van hun ouders, jouw grootouders en ga zo maar door. Er zijn altijd ook nog anderen die er onderweg wat ingestopt hebben, iemand uit de buurt, een juf of meester van de school of van de kerk, een dominee wellicht (zeg ik er voor mijn eigen lol maar even bij), maar die pakketjes zijn in de regel veel kleiner toch dan die van je ouders.

Eén ding kan niet, je kunt niet zonder rugzak verder, omdat er ook je proviand voor onderweg in zit. Het brood om van te leven: al die mogelijkheden om de mens te zijn die jij bent. Dat zit er altijd in, gelukkig wel zeg. Stel je voor. Maar wat zit er veel in van vorige generaties, ja, ook al dat goede waar je verder mee kunt. Maar wanneer is nu het moment dat je zegt, OK, dit is mijn bestaan, hier doe ik het mee, dit zijn de dingen die ik mee wil nemen voor onderweg? Oftewel, wanneer ben je kind-af? Als je 18 bent geworden? Als je het huis uit gaat? Als je zelf wellicht ouder bent geworden? Of pas als je je beide ouders verloren bent aan de dood? Wanneer ben je geen kind meer? Wanneer neem je zelf de verantwoordelijkheid over van wat je mee wilt nemen of wat je weg wilt doen? Wanneer is de tijd daar rijp voor?

In het hart van de belijdenis wie God is, nota bene uitgeroepen door de Allerhoogste zelf in zijn ontmoeting met Mozes op de berg, daar is die intense en onvermijdelijke verbondenheid van de generaties verwoord. 'De Eeuwige ging aan Mozes voorbij en riep: 'Ene, Ene, Godheid ontfermend en genadig!- lankmoedig en overvloedig in vriendschap en trouw!- die vriendschap bewaart voor duizenden, die onrecht verdraagt, overtreding en zonde; maar ongestraft: níets laat hij ongestraft, bezoekend het onrecht van vaders aan zonen en zoons-zonen, aan derden en vierden! De Nieuwe Vertaling zegt hier van God: 'die voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde'.

Wat een verschrikkelijke uitleg is er aan deze tekst gegeven. God zou de misdaden van jouw overgrootvader jou nog aanrekenen? Terwijl hier pal voor staat dat Hij de ongerechtigheid, de overtreding en de zonde vergeeft? Dat slaat toch nergens op? Alsof het al niet moeilijk genoeg is wat de vorige generaties in jouw rugzak hebben gestopt, dan zou dat nog een goddelijke straf zijn ook. Een uitleg om van te griezelen en ver van ons te werpen.

Deze stuitende en mag ik zeggen onmenselijke toepassing van de orthodoxe leer van de erfzonde heeft tallozen opgezaaid met een ongedefinieerde angst voor God, voor het leven, voor zichzelf. Aleid Schilder, zelf slachtoffer van de gereformeerde variant van deze leer, schreef er ooit een indringend boekje over: hulpeloos, maar schuldig. Hulpeloos, want je kunt er niets aan doen, de vorige generatie heeft het als jouw levensbagage meegegeven, maar schuldig, want God pakt je erop.

Maar het staat er niet dat God de volgende generatie om de miskleunen van eerder generaties straft. Er staat: Hij bezoekt de kinderen en kleinkinderen n.a.v. de ongerechtigheid van de vorige generatie. Bezoekende, dat vind ik al een stuk beter dan 'laten boeten' van de Nieuwe Vertaling. Zugeordned, zo vertaalt de Joodse Bijbelkenner Martin Buber dit woord. Toegeordend. Dat is geen Nederlands. Laat ik het huiselijk zeggen: je krijgt het op je bordje geschoven; het is allereerst gewoon een vaststelling dat het in jouw rugzak terecht komt, dat op jouw bordje komt wat er eerder is misgegaan.

Zo gaat dat. En zeg ik erbij, zo móet het gaan. Niet als doem, zeker niet als straf, maar als verantwoordelijkheid om er mee aan de slag te gaan. Doe je dat niet, inderdaad, dan schuif je het weer door naar de volgende generatie. Ongemerkt, onbedoeld, niet gewild, maar het gebeurt wel. De tragische verhalen van daders die ooit zelf slachtoffer waren zijn een wel heel nadrukkelijke illustratie van dat menselijke mechanisme van overdracht naar de volgende generatie.

Een Surinaams spreekwoord zegt: als je de steen waarover je bent gestruikeld niet van de weg haalt, dan zal de ander die na je komt er weer over struikelen, op precies dezelfde wijze, op precies dezelfde plaats. Wat zullen we doen? Uitpakken, te zware zaken er uit mikken? Het geeft wel veel gedoe en onrust. En wat zie je dan? De meeste mensen kiezen ervoor om maar door te lopen. Het valt eigenlijk ook nog wel mee. En je moet ook niet altijd te diep willen graven. Het waren ook maar mensen van hun tijd. Ieder huisje heeft z'n kruisje. En na regen komt vanzelf toch weer zonneschijn?

Maar misschien zou jij het wel dolgraag willen aanpakken, die zwaarigheid in je bagage. Dat onverteerbare dat op jouw bordje is gelegd en waar je vanaf wilt. Maar je durft niet, je kunt het niet. Dat gebod om je ouders te eren, je mag ze toch niet afvallen of aanvallen? Dat kan toch niet? En het geeft zo'n herrie in de familie. En m'n broer en zus zullen het me verschrikkelijk kwalijk nemen. Eer je

vader en je moeder. Misschien zijn ze al lang dood en voel je je er schuldig om wat je van ze denkt en wat je er bij voelt. Dat mag toch niet? Tandem op elkaar, niet over praten maar en maar doorgaan.

Totdat je vastloopt. Omdat het gewoon te zwaar wordt. Teveel ballast. Teveel dat jij mee moet dragen, maar niet mee wilt dragen. Waar je naar snakt is verlossing, bevrijding, verlichting. Wat je zoekt is ruimte voor de dingen die je er óók in hebt zitten: je liefde, je hoop, je vertrouwen, je kracht, je creativiteit.

Hoe deed Jezus dat? Als Hij een Heiland, een heelmaker, een verlosser genoemd wordt, dan kunnen we wellicht ook op dit zo gevoelige punt van hem leren. Zijn moeder en zijn vroeg overleden vader hebben hun uiterste best gedaan om hun oudste zoon bij te brengen wat hij moet weten en kunnen om het leven in te gaan. Hun geloof, hun hoop, hun verwachtingen, ze hebben het allemaal aan hem meegegeven, zoals elke goedwillende ouder dat doet. En natuurlijk is hij de aangewezen persoon om de zaak over te nemen en voor het inkomen te zorgen.

Jezus kent het gebod: eert uw vader en uw moeder, zoals hij heel de Torah kon spellen. Maar eenmaal volwassen geworden gaat hij zijn eigen weg. Hij weet zich door God geroepen voor een bijzondere taak. Zijn familie heeft het nakijken. 'Jezus gaat wel erg zijn eigen gang, zelfs op de verjaardagen zien we hem niet meer'. In het familieberaad wordt besloten hem op te zoeken om eens stevig met hem over deze dingen te spreken. Moet je horen wat Marcus dan verteld, het was zo ongehoord dat het hem is overgeleverd en hij het heeft opgeschreven.

Jezus' moeder en broers staan buiten en sturen iemand om hem te roepen. 2x, dat woordje: 'buiten'. Hij moet uit zijn kring weer in die van hun komen, naar hun 'binnen'. Zij wensen, met de beste bedoelingen, ongetwijfeld, hem weer in hun gareel te krijgen. Maar Jezus weigert. Hij staat niet eens op om ze te begroeten, maar neemt een afstand van hen die haast niet groter kan zijn. Al hun claims, al hun verwachtingspatronen, al hun redelijke familieloga, alles wat zij in zijn rugzak hebben gestopt en nog wensen te stoppen, Jezus laat het niet meer toe. Maar hij gaat nog een stap verder. Hij ontslaat, in het openbaar nog wel, zijn moeder van haar moederschap, en zijn broers en zussen van hun rol als naaste familielid.

‘Vrouw, wat heb ik met jou te maken’, zo tekent Johannes op als Maria zich met de gang van zaken op de bruiloft te Kana bemoeit. Waarom doet Jezus dat? Om te beledigen, om te kwetsten, om pijn te doen? Nee, natuurlijk niet. Maar om vrij te zijn, om de weg van zijn hart te kunnen gaan. Om de stem van zijn liefde te kunnen volgen. Hier, die mensen om mij heen, die kleine mensen die verlangen naar innerlijke rust en bevrijding, zij zijn mijn moeder, en mijn zussen en mijn broers.

Hoe dit te verstaan in verband met dat gebod je vader en moeder te eren? Jezus eert zijn moeder, door zonder enige terughoudendheid te laten zien wie hij is, wat zijn weg is, wat zijn keuzen in het leven zijn. Haar claims, haar verwachtingspatronen, haar pijn, haar goede bedoelingen, haar zorg, hij laat het allemaal bij haar en geeft het allemaal aan haar terug. Daar hoort het, bij haar. Dit ben ik, dit heb ik te doen, deze weg heb ik te gaan.

Wat jij in je rugzak gestopt hebt gekregen wat je te zwaar valt, wat vorige generaties aan jou hebben overgedragen: geef terug wat niet deugt, wat niet goed is. Of gewoon, wat bij hen hoort en niet bij jou. Je kunt hen er zelfs mee eren, ook met terugwerkende kracht, door het terug te geven, door te laten zien wie je bent geworden en wie je wilt zijn. Dat je je weg hebt gevonden dank zij al die andere dingen aan goedheid die je ook hebt gekregen.

Natuurlijk kost dat de nodige pijn en moeite, natuurlijk is er dan misschien wel in eerste instantie onbegrip of zelfs boosheid. Maar waar ging het om? Om bevrijding toch? Van die steen op de weg, van die zwaarte in je ziel.

Jezus bevrijdt ons door ons in een nieuwe relatie met elkaar te brengen. Een relatie die gebouwd is op liefde, op het doen van de wil van God, zoals hij het hier noemt. Als je daar naar op zoek bent, als je dat opdiept uit je rugzak - en het zit er hoor - dan word je zijn zuster, zijn broeder, zelfs zijn moeder. Help elkaar maar met dragen, met uitpakken als daar de tijd rijp voor is, met tegen het licht houden van wat je verder mee wilt nemen, het leven door. En geef terug wat je terug wilt geven, moet geven. Dat is goed. Al wie doet de wil van God, die is mijn zuster, en mijn broeder en mijn moeder. Godzijdank. Amen